

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Մկրտիչ Պարսամբան, ԱԻՆՏԵՍ Ա.Ա.Ս. ԲՈՒՆԱՆ, իր կեանքը եւ Դրակառնութիւնը, Տպ. ՄԱՍԻՍ, Փարիզ, 1930, մեծ 8⁰ էջ 185+6, սկիզբը Ա. Ահարոնեանի պատկերը. — Գին Ֆրանսայի մէջ՝ Ֆրանք 25, ուրիշ երկիրներ՝ Տոլար 1,50:

Առաջին անգամն է որ Մկրտիչ Պարսամբան էրան մը կարգացի, ինչպէս կ'երեւի՝ Պարսամբան ունի գրեթէ դուրսի ձևով. հրատարակած է արդէն ԱՐԻԻՆԻ ՏՕՆԸ, ինքնագրութիւն, եւ ՅՈՒՍԱՆՏԻՔԵԱՆ, ԺԱՅԹՓՈՒՄ, թարգմանութիւն մը գերմաներէնէ, իսկ իր հրատարակելի երկերուն ցանկէն կ'երեւի թէ Պարսամբան նուիրուած է մասնաւորապէս մեր ժամանակակից հայ գրողները ուսումնասիրելու աշխատութեան:

Եւ Ա. ԱՆՏԵՍԵԱՆ այդպիսի ուսումնասիրութիւն մըն է, յաջող իր տեսակին մէջ:

Պարսամբան չունի **Ներածութիւն** կամ **Յառաջաբան** մը բացատրելու համար իր ուսումնասիրութեան մեթոտը: «Ա. Ահարոնեան», — անուն մը, որ արդէն բաւական է բացատրելու հեղինակին նշապատակը իր ամբողջութեանը մէջ:

Ահարոնեան թէեւ անծանօթ չէ մեր ժամանակակից գրականութեան մէջ, բայց դժբախտաբար իր գրականութիւնը այնքան չէ տարածուած կողմատէն դուրս: Ռաֆֆին շատ կարգացուած է «Թիւրքիոյ Հայոց» մէջ թէ՛ նիւթին եւ թէ՛ լեզուին հրապօրներուն համար: Ռաֆֆի կը լարէ, կը խանդավառէ երկատարութիւնը: Ահարոնեան կը թովէ եւ խորհիլ կուտայ: Ահարոնեանի լեզուն աւելի վիպական է, աւելի պատշէն, որովհետեւ արեւմտեան հայերէնի գեղեցիկ երանգներ կը նետէ իր սփին մէջ: Ռաֆֆի հրծիւղ է. ուղղակի կը բռնկցնէ հոգիները: Ահարոնեան կ'ընկերարանէ, կ'իմաստասիրէ եւ կը վերացնէ: Անոնք որ Ահարոնեանը կը նկատեն Ռաֆֆիի գրականութեան շարունակողը, բոտ իս ուղիղ չեն դատեր: Տարբեր է Ահարոնեանի գիծը: Տարակոյս չկայ Ահարոնեան այ կ'երգէ հայ հայրենիքը, կը նկարագրէ անոր առանին եւ ընկերային խեղճութիւնները, բայց հրծիւղ է:

Պարսամբանի գիրքը կարելի է երկու մասի բաժնել — ինքը չէ բաժնաւ —:

Պարսամբան, որ Ահարոնեանը ուսումնասիրած է Ահարոնեանով, իր գիրքին առաջին մասին մէջ, կը ներկայացնէ անոր գործերը զատ զատ: Ասիկա խելացի աշխատանք մըն է: Հասկնալ հեղինակ մը եւ պատկերացնել զայն իր իսկ գաղափարներով եւ գրականութեամբ, նշանակութիւն ունի: Պարսամբանի գիրքով կարելի է գաղափար կազմել Ահարոնեանի բոլոր գործերուն վրայ:

Գիրքին երկրորդ մասը կարելի է նկատել Ահարոնեանի անձին ու արուեստին վերլուծումը:

Գիրքին մէջ քննադատութիւն չկայ անձի եւ արուեստի կողմէն: Ընդհակառակը՝ շատ յայտնի համակրանքով կատարուած է ամբողջ ուսումնասիրութիւնը ծայրէ ի ծայր:

Նկատի խնդիրն է առնուած Ահարոնեանի բազմաթիւ հայեացքն ու հասկացողութիւնները, կարծես թէ Ահարոնեան կապուած չլլայ կեանքի եւ ցեղի պայքարին, եւ վերացական գրականութիւն մը կ'ընէ միայն: Ո՛ր է գործիչ եւ վարիչ անհասակաւորութիւնը Ահարոնեանին: Եւ եթէ ասիկա թերութիւն մը նկատուի Ահարոնեանը իր գործունէութեան կատարելալ շրջանակին մէջ ներկայացնելու կողմէն, միւս կողմէն կրնայ ըսուիլ թէ ասիկա առաւելութիւն մըն է Պարսամբանի ուսումնասիրութեան մէջ, որ ուզած է Գրչի վարպետը միայն ներկայացնել. եւ իրօք այ Ահարոնեան, ի՞նչ ալ ըլլայ իր գիրքը քաղաքական կեանքի մէջ, իրեն Գրագէտ, եւ իրեն մեր լաւագոյն գրագէտներէն մէկը ողջունուած է հայութեան մէջ, եւ կ'արժէ որ իր գրագէտի գեղեցիկ պատկերը չեղծուի ուրիշ տատերներով:

Ահարոնեանի գրական գործունէութեան քառասունամայ Յոբելեանին առթիւ Մ. Պարսամբան ասկից աւելի գրաւիչ դասերնայտակ մը չէր կրնար յօրինել:

«Ահարոնեանի երկասիրութիւնները» խորագրին տակ արուած ցանկը հարուստ է, եւ հաճոյքով կը զգանք որ անոնցմէ ոմանք թարգմանուած են ԽՍՀՄ տարբեր լեզուներու, ի հարկէ արթնցնելով հետաքրքրութիւն մը հայ գրականութեան մասին եւ պատկան շրջանակներու մէջ:

Պարսամբանի ուսումնասիրութիւնը շատ հաճելի նիւթ մըն է ընթերցանութեան, ճանչնալու համար Գրագէտ մը, որ 40 տարեկն էր ի վեր գրիչ շարժեր է իր ժողովուրդին կեանքը ապրեցնելու համար գրական գեղարուեստի շրջի սրահներուն մէջ:

Թ. Ազատեան, ԳԱՌԱՄԱՆԱԿ, Արշակ 2-րդ ՆԱԽԻՆԱԿ Յառաջարանով. — Արդիական արուեստով գեղանկարք ՄԻԼԵՆ ԲԷՂԱՅԱՆԵԱՆ. Տպ. Սէլաթ, Դանիէլ Յովհաննէսեան, Կ. Պոլիս, 1930, 8⁰ էջ 117, Գին 200 դրուշ. — Արատաստման 1,5 Տոլար, 35 Ֆրանք. Հեղինակին հասցէն, T. Azadian, Péra, B. P. 182 Stamboul.

Շատ աղուր գործ մըն է ԳԱՌԱՄԱՆԱԿ... անոր համար որ կը վերաշինէ կործանեալ Ակնը գրչի գեղարուեստով: Ամէնքս ալ ունինք ջերմ կարօտը մեր մեարքէն իւրեւրած քնաշխարհին. անոր յիշատակները կը յուզեն մեզ եւ կ'ագեւորեն: Չենք ուզեր հատալ որ ան ելած ըլլայ մեր մեարքիւն: Ի՞նչպէս մոռնալ, կարելի՞ է: Մեր երազանքներուն մէջ իսկ կը պատկեր մեր ծննդավայրի թաղերուն մէջ, այգիները կ'երթանք, կը զուարճանանք պարտէզներուն մէջ, կը լսենք եկեղեցիներու զանգակներուն զողանքը, զբարոյականներուն թափօրը կը տեսնենք վաղուցներու մէջ, շուկաներէն կ'անցնինք, խանութներու մէջ գործատուներու առջեւ կանգ կ'առնենք, հարկերը ներս ու խրախմանքները կը իստին մեզի... — ա՛հ, չմոռնալ, գետակներու ափերը եւ աղբիւրներու քովերը կ'սպումենք. չէ՞ որ մերն են ատոնք, մե՛րը. կարելի՞ է մոռնալ...:

Եւ Թ. Ազատեան իր թովիչ նկարագրութիւնով Ակնայ ջուրներուն քով կը տանի ո՛չ միայն իր Ակնեցի հայրենակիցները, այլ նաեւ իր բոլոր ընթերցողները: Ի՞նչ հաճելի է մտիկ ընել խոխոջն ու կար-